

□ 1.ª doc.: c. al S. XIV, *Consolat de Mar*.

En una part d'aquest, que no deu ser ni de les més antigues, ni dels afegits més recents: «item, de porcellanes gobes, dotze quintars per esportada» (XLV, on l'ed. Moliné esmena així, encertadament, la forma *porcelaries* del còdex ms). El DAG, el cita en inventaris dels Ss. XV, XVII i XVIII; *AlcM* en textos de 1455 i 1478; OPou: «vaxella de porcellana: vasa murrhina» i en el sentit més antic: «PEDRES PRECIOSOS: safir ---; hyacintus ---; pedra marquesita ---; pedra porcellana, és de blanc quallat: murrhina; pedra de gall és blanca ---» (*TbPu.*, 314); Lacav., Belv. i Lab. donen *porcellana* com a nom de la pisa o de la terra de fer-ne. Fins aquí, doncs, sempre amb *-ll*.

Però els cercles aristocràtics introduïren la forma estrangera *porcelana* amb *-l*, per la influència conjunta francesa i castellana: «las demás peças de palácio quedaban magnificamente adornadas ab porcelana, moltas peças curiosas, d'uns grans gerros o gerras de porcelana pintadas», B. de Maldà (*Excurs.*, 169). La tradició de la forma nostra no s'havia perdut entre els bons escriptors, i així usen *porcellana* Noller (trad. del *Faust* de Turguéniév) i Lluís Bartrina (trad. de *Monja* de M. Sero), fullot de «La Renaixensa» (1900, p. 466; 1901, 758); i no sols s'hi adherí Careta, sinó Fabra (*DOrt.*, *Dfa.*), C. Soldevila etc. i valencians com Sanelo (F^o 116) i menorquins (FebrCard.); per més que a Palma de Mall. (*DAmen.*, «La Ignorància») i a Bna. (no en llevo la meua família i amics, 1910-20) la rutina de la gent ciutadana vagi mantenir usual la forma acastellanada.

Almenys a Eivissa és conegut el mollusc: *pursolána* 'ho cria la mar: és com una pada; l'usen per fer treure el dentat als infants [*sə fəřmémentə əz bōřus*] fent-loso-ho rosegat', Santa Eulàlia (i allà, a la costa, hi ha *Sa Cova des Porcellanes*, 1963).

L'it. *porcellana* es documenta des del S. XIV, en la traducció de Marco Polo, com a nom del cauri, closca del mollusc, usada a l'Orient com a moneda, i ja també com a nom de la pisa xinesa («scodelle e piadene di porcellana»); també Boccaccio ens parla dels «privilegi di porcellana», *Decam.* VI, § 10, ed. 1961, 402.15 («lo privilegi de la porcelana» trad. cat. de 1429, 375.3, on la *-l* pot ser grafia incompleta de *l*).

De l'italià va passar aquesta paraula al portuguès *porcelana* [c. 1510], car la conservació de la *-n* entre vocals demostra la provenença estrangera; al fr. *porcelaine* [S. XVII]; i al cast. *porcelana* [1539], com ho prova la *-l* senzilla en aquesta llengua, i en totes elles el fet que no s'hi aplica més que a la pisa, producte importat de l'estranger. En català hi ha la *-ll*, senyal fonètic d'autoctonia, i el mot existeix en accs. naturalístiques (junt amb les *porcellanes* patològiques), senyals coincidents amb aquell; i també el nostre comerç amb el Levant degué portar-nos la pisa de porcellana per via directa. Tanmateix és versemblant, que fins entre nosaltres, hi ajudés molt la transmissió italiana del mot.

Ens podrem estalviar, remetent-hi, de repetir ací l'argumentació etimològica, que amb bibliografia i mol-

ta documentació vaig descabdellar amplament en l'article del DCEC/DECH. L'etimologia tradicional, com a derivat de *porcella* 'truja' (per l'obertura de la seva vulva, amb la qual s'hauria comparat l'esclerxa del cauri), és ben flaca semànticament, i no explica gaire la derivació morfològica. La preferida es basa en el fet que PORCELLAGO, -AGINE, està ben documentat com a nom de la verdolaga, ja en fonts llatines dels Ss. VI i IX, PORCILAGA en Plini i Dioscòrides, PORCACLA en T. Priscianus i en glosses, i PORTULACA en llatí clàssic, des del temps de Varró. El pas fonètic de PORTLACA a PORCLACA és de llei en llatí vulgar; i aquí, intervenint-hi l'etim. pop. PORCUS, va passar, adés a *porcacla*, adés a *porcillaca*.

Terminació després canviada en el sufix -AGO, -AGINIS, tan característic dels noms de plantes. Ara bé -AGINE dóna -ana normalment en fonètica italiana, -aina en fonètica catalana (sembla que també -ana de vegades). I el fet és que *porcellana* està documentat també com a nom de la verdolaga tant en italià com en català [1615, Agricultura del Prior MAgustí; DAG., § 2; AlcM, § 6] i només en aquestes dues llengües.

DERIV.: *Porcellaner. Porcellanita. Aporcellanat.*

Porcellar, porceller, porcellera, porcellet, porcellit, -elló, porci, porcia, porcigola, V. porc És *Porcinians* (llogaret ben conegut) i no pas *Porcimany *Porcinenc, porcingla, V. porc*

PORCIÓ, pres del ll. *portio, -ōnis*, 'part, porció'.

□ 1.ª doc.: 1360.

«La nostra ànima és partida per dues porcions, espirituals e naturals: la primera s'apella la porció de l'enteniment e la segona s'apella la porció de la volentat», Eiximenis (1.^r del *Crestià*). «Fallint lo món, qui 'n ell se delitava / pert si mateix --- / aquell escalf del qui en Déu espera, / no troba 'n si per alguna manera; / puix que del món, e dins si, l'hom no-s farta, / sa porció major està deserta; / puix, après mort, l'ànima és incerta / del infinit, e més si'l creure aparta», Ausiàs (*Cant moral XII, 36b*). 2. «Porció: part de heretat», Busa-N. 1507.

DERIV.: *Porcionar. Porcioner* [«qui té part de heretat», Busa-N. 1507]. *Porciüncula, ll. portiüncula*, pròpiament 'porció mínima', 'cosa menuda', d'on 'convent de StFrancesc'; amb sentits secundaris, de font fraresca, a Mall. («la indulgència dels Àngels», *DFgra*).

Proporció [Llull], ll. *proportio, -onis*, id., contracció de *pro portione* 'segons la part': «ordenaren de persones qui degue<s>sen aprendre, segons *proporció* de edat, e de volentat» [*Blanq.* I, 288.15]; l'aplicació cal·lística aviat predominà sobre totes: «estaven partides les lliures --- y altres parts més petites --- a *proporció* de les lliures ---», «NOMS DE COMPTAR QUI SIGNIFIQUEN --- PROPORCIÓ: tant més o menys: altero tanto plus ---»; «palms, dits, onces y parts menors de la onça, a *proporció* de la onça ponderal ---», OPou (*TbPu.*, 32, 108, 74). *Proporcionar* [DTo. 1647: «comparatum facere»] «casa de retiro, dintre lo carer d'en Xuclà, per reclusió de minyones que han pa-